

Asia: VN/26964/2022

Lausuntopyyntö työryhmämietinnöstä: Avioliittoon pakottamisen rangaistavuuden selkeyttäminen

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Kiitän oikeusministeriötä mahdollisuudesta lausua avioliittoon pakottamisen rangaistavuuden selkeyttämistä koskevasta työryhmän mietinnöstä.

Työryhmän mietinnössä ehdotetaan, että pakkoavioliittoon saattaminen lisittäisiin ihmiskauppaa koskevaan rikoslain 25 luvun 3 §:ään. Määritelmä kattaisi sekä juridisesti voimassa olevat avioliitot että niihin rinnastettavat, esimerkiksi uskonnolliset avioliitot. Tarkoitus on, että rangaistavuus kattaisi paitsi avioliiton solmimiseen myös avioliitossa pysymiseen pakottamisen. Kannatan avioliittoon pakottamisen säätämistä rangaistavaksi, ja mielestäni on tärkeää, että määritelmä kattaa sekä juridisesta näkökulmasta epäviralliset avioliitot että pakottamisen avioliitossa pysymiseen. En lausunnossani ota kantaa rikosnimikkeeseen tai siihen, miten rangaistavuus tulisi toteuttaa, vaan haluan tuoda esiin joitakin täydentäviä huomioita.

Mietinnössä, kuten pakkoavioliittoa koskevissa lainsäädännöllisissä ratkaisuisa laajemminkin, olisi syytä ottaa kantaa siihen, mikä avioliittoon annettavan suostumuksen merkitys oikeusjärjestelmässämme on ja minkälainen oikeudenloukkaus on henkilön pakottaminen tai taivuttaminen avioliittoon riippumatta siitä, joutuuko hän avioliitossa muun väkivallan tai hyväksikäytön kohteeksi. Ymmärtääkseni ehdotettu säännös soveltuu tilanteisiin, joissa pakkoavioliiton seurauksena henkilö joutuu ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin. Tämä herättää kysymyksen siitä, voiko avioliittoon pakottaminen tulla rangaistavaksi tilanteessa, jossa uhri ei kärsi avioliitosta ja /tai ei esimerkiksi ymmärrä solmineensa avioliittoa. Tällä hetkellä pakkoavioliitoista säädettäessä vaikuttaa olleen mielessä ainoastaan sellaisen ihmisen pakottaminen tai taivuttaminen avioliittoon, jolla muutoin on edellytykset niin sanotun vapaan tahdon harjoittamiseen tai jonka kapasiteetti ainakin lisääntyy iän myötä. Entä henkilö, joka on taivuteltu tai pakotettu avioliittoon esimerkiksi hoivakodissa taloudellisen hyödyn saamiseksi? Tai jos avioliitolla on tavoiteltu pakotetun olosuhteiden parantamista, esimerkiksi taivutteleamalla tai pakottamalla vammaisen henkilö avioliittoon, jotta hänelle järjestyisi hoivaaja? Näistä avioliittosuostumuksen puuttumisen tilanteista

meillä on vain vähän tietoa, koska emme Suomessa ole tarkastelleet avioliittosuostumuksen puuttumista itsessään merkityksellisenä ja itsemääräämisoikeutta rajoittavana tekijänä.

Mainitsemissani esimerkkitalanteissa itsemääräämisoikeuden loukkauksen eli pakottamisen tai taivuttelun uhrin kokema kärsimys voi olla olennaisesti erilaista kuin tilanteessa, jossa avioliittoon pakottaminen johtaa olosuhteisiin, joissa uhri on esimerkiksi seksuaalisen tai muun väkivallan kohteena. Saattaakin olla, että mainitsemissani tilanteissa rikosoikeudellinen rangaistavuus ei olisi paras mahdollinen sääntelyvaihtoehto esimerkiksi siksi, että sen ei katsottaisi toteuttavan viimeisen mahdollisen keinon periaatetta. Tällöinkin olisi nähdäkseni kuitenkin tärkeää käydä keskustelua eri ryhmien yhdenvertaisesta kohtelusta ja siitä, keiden avioliittosuostumuksella tai sen puutteella on Suomen oikeudessa oikeusvaikutuksia. Ellei tällaista keskustelua avoimesti käydä, on riskinä, että yhtäältä eri tavoilla haavoittuvassa asemassa olevia ihmisiä ei kohdella yhdenvertaisesti ja toisaalta, että pakkoavioliiton sääntelystä kehittyy vähemmistöjä koskevaa erityislainsäädäntöä. Tällaisessa kehityskulussa olisi merkittäviä ongelmia.

Lisäksi haluan nostaa esiin ennaltaehkäisevän työn merkityksen. Olisi tarpeen selvittää, millä keinoin pakkoavioliiton uhreja voitaisiin tukea sekä rikoksen tapahtumisen jälkeen että jo ennen rikoksen tapahtumista. Olisi tarpeen esimerkiksi selvittää mahdollisuuksia kehittää Englannin forced marriage protection orderin tyyppisiä keinoja suojaamaan uhreja. Forced marriage protection orderiin usein sisältyvä määräys kertoa henkilön olinpaikka ja yhteystiedot rangaistuksen uhalla saattaa helpottaa henkilön auttamista tilanteessa, jossa hänet on viety ulkomaille ja on olemassa riski siitä, että hänet pakotetaan avioliittoon. Lisäksi lähisuhdeväkivallan vastaisen työn pitkäaikainen resurssointi on pakkoavioliittokontekstissa tärkeää, sillä sille rakentuu myös avioliittoon pakotettujen tilanteiden tunnistaminen sekä heidän tarvitsemiensa erityispalveluiden kehittäminen. Pelkkä kriminalisointi ja avioliiton kumoamismenettely ei tuo pakkoavioliiton uhreille oikeutta tai lisää heidän oikeuksiensa saavutettavuutta.

Helsingissä 22.4.2024, kunnioittavasti

Sanna Mustasaari, OTT, yliopistotutkija, Itä-Suomen yliopiston oikeustieteiden laitos

Sanna Mustasaari
Itä-Suomen yliopiston oikeustieteiden laitos